

ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИНИНГ КОРРУПЦИЯГА ОИД ХУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИ ОЛДИНИ ОЛИШ ВА УНГА ҚАРШИ КУРАШИШДАГИ ЎРНИ

Хасанбоев Адхамжон Абдуназар ўғли

Ўзбекистон Республикаси ИИВ ШХББ Сирдарё вилояти бўйича
бўлими ўМИБ тезкор вакили

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.8434531>

ARTICLE INFO

Received: 03rd Oktober 2023

Accepted: 11th Oktober 2023

Online: 12th Oktober 2023

KEY WORDS

ABSTRACT

Коррупция – ҳар қандай мамлакатнинг миллий давлатчилик асослари, сиёсий ва иқтисодий барқарорлигига жиддий хавф солади, фуқароларнинг ижтимоий адолат, қонун устуворлиги ва давлат органларига бўлган ишончини сусайтиради. Шу боис ҳам коррупцияга қарши курашиш ва мазкур фаолиятни доимий асосда давом эттириш мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохотларнинг, хусусан, суд-хуқуқ ислохотларининг муҳим йўналишларидан бири бўлиб қолмоқда.

Ўзбекистон Республикасининг «Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида»ги қонунида «коррупция – шахснинг ўз мансаб ёки хизмат мавқеидан шахсий манфаатларини ёхуд ўзга шахсларнинг манфаатларини кўзлаб моддий ёки номоддий наф олиш мақсадида қонунга хилоф равишда фойдаланиши, худди шунингдек бундай нафни қонунга хилоф равишда тақдим этиш»¹, деб таъриф берилган.

Мазкур сўзнинг луғавий маъносига тўхталадиган бўлсак, «коррупция» латинча «corruptio» сўзидан олинган бўлиб, «сотиб олиш», «пора» деган маъноларни билдиради². Масалан, славян тилларида «коррупция» пора маъносига тушунилади. «Коррупирати» кесими серб-хорват тилида «пора бериб ўз томонига оғдириш, пора бериш» деб таржима қилинади. «Коррупенеску» сифати эса, чехларнинг тилида «сотилувчи, сотқин» маъносини англатади³. Рус тилидаги «коррупция» – пора эвазига сотиб олиш, мансабдор шахсларнинг, сиёсий арбобларнинг сотқинлиги⁴ маъносини англатади.

¹ Ўзбекистон Республикасининг «Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида»ги қонуни // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - <http://lex.uz>.

² Юридик энциклопедия. – Т., 2001. – Б. 84.

³ Абдурасулова К., Курбонов О. Коррупция: Асосий тушунча ва шакллари (рисола). – Т., 2009. – Б. 14–15.

⁴ Егорова Н. Е. Уголовно-правовые формы борьбы с коррупцией в новых экономических условиях: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Саратов, 1996. – С.22.

БМТнинг Коррупцияга қарши конвенциясида коррупцияга энг қисқа, лекин кенг қамровли таъриф берилган десак муболаға бўлмайди, яъни: «Коррупция–шахсий наф кўриш мақсадида давлат ҳокимиятини суиистеъмом қилиш»⁵.

Мутахассис олим Қ.Р. Абдурасуловнинг фикрларича, «Коррупция – давлат аҳамиятига молик вазифаларни бажараётган ва уларга тенглаштирилган шахслар томонидан ўз хизмат ваколатлари ёки улар билан боғлиқ имкониятлардан фойдаланиб, ғараз мақсадда ёки бошқа шахсий манфаатни кўзлаб содир этилган ижтимоий хавfli қилмишлар (бу қилмишлар учун жавобгарлик Ўзбекистон Республикаси ЖКнинг тегишли моддаларида назарда тутилган) йиғиндисидир»⁶.

Баъзи олимларнинг фикрича, «коррупция, унинг миқёси, ўзига хос хусусияти ва ўсиш суръати – мамлакат сиёсий, ижтимоий ва иқтисодий муаммолар маҳсули ҳисобланади»⁷.

Қайд этиш керакки, бугунги кунда республикамызда коррупцияга қарши курашга қаратилган изчил ва мақсадга йўналтирилган бир қатор комплекс характерга эга чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Улар нафақат коррупциявий ҳолатларни олдини олиш, бартараф этиш, балки, коррупциянинг ёки унга имкон берадиган омилларнинг пайдо бўлишига йўл қўймасликка йўналтирилганлиги билан ҳам эътиборга моликдир.

Мамлакатимизда бугунги кунда коррупцияга оид ҳуқуқбузарликларни олдини олиш ва унга қарши кураш, давлат қурилиши ва бошқарувининг барча соҳаларида демократик ислоҳотлар ўтказиш, хавфсизлик ва барқарорликни сақлашга қаратилган ва Конституцияга асосланган мустаҳкам норматив-ҳуқуқий база шакллантирилди десак муболаға бўлмайди.

Хусусан, сўнгги уч йилда республикамызда коррупцияга қарши курашиш соҳасида муҳим ташкилий-ҳуқуқий ислоҳотлар амалга оширилди. Аҳолининг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини оширишга, жамиятда коррупцияга мурасасиз муносабатни шакллантиришга йўналтирилган тизимли чоралар кўрилди. Жумладан, Ўзбекистон Республикасининг «Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида»ги қонуни (2017 йил 3 январь, ЎРҚ-419-сон), Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунининг қоидаларини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори (2017 йилнинг 2 февраль) ва Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги фармони (2019 йил 27 май, ПФ-5729-сон) ҳамда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг палаталарида коррупцияга қарши курашиш ва суд-ҳуқуқ масалалари бўйича қўмиталар ташкил этилганлигини алоҳида эътироф этиш лозим.

Шунингдек, коррупцияга қарши курашиш бўйича самарадорликни ошириш, мамлакатимизда қулай ишбилармонлик муҳитини яратиш, юртимизнинг халқаро

⁵ Конвенция Организации Объединенных Наций против коррупции (Принята резолюцией Генеральной Ассамблеи от 31 октября 2003 г.).

⁶ Абдурасулова К., Курбонов О. Коррупция: Асосий тушунча ва шакллари (рисола). – Т., 2009. – Б. 60.

⁷ Алауханов Е.О., Турсынбаев Д.Е. Борьба с коррупцией в государственных органах Республики Казахстан / Под ред. Е.О.Алауханова. – Алматы, 2008. – С.8.

майдондаги ижобий обрў-эътиборини ошириш мақсадида, ҳамда 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар [стратегияси](#)⁸да белгиланган вазифалардан келиб чиққан ҳолда Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармонининг 1-иловасида «2019-2020 йилларда коррупцияга қарши курашиш давлат дастури»,

2-иловасида Коррупцияга қарши курашиш бўйича республика идоралараро комиссиясининг янгиланган таркиби тасдиқланди.

Мазкур ислохотлар иникоси сифатида айтишимиз мумкинки, ислохотларни амалга ошириш доирасида фуқароларнинг ҳуқуқ ва манфаатлари ҳимоя қилинишини, давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари фаолияти очиқлигини, жамоат ва парламент назоратини таъминлаш механизмлари такомиллаштирилганлигини, шунингдек, ҳуқуқни муҳофаза қилиш ва суд органлари фаолиятининг ҳуқуқий асослари ислоҳ қилинганлигини алоҳида қайд этиш лозим.

Ҳар қандай давлат ва жамият ҳаётига салбий таъсир кўрсатиши, давлатнинг ижтимоий, иқтисодий ва сиёсий функцияларининг талаб даражасида бажарилишига қаршилик кўрсатиши боис коррупцияни миллий хавфсизлигимизга таҳдид сифатида баҳолаш ўринлидир. Мазкур таҳдидларга қарши курашувчи яъни, коррупцияга қарши курашиш бўйича фаолиятни амалга оширувчи ва унда иштирок этувчи органлар ҳамда ташкилотлар Ўзбекистон Республикасининг «Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида»ги қонунида кўрсатилган бўлиб, ушбу органлардан бири бу - Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлигидир.

Қонунга биноан Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги ўз ваколатлари доирасида:

- коррупцияга қарши курашиш соҳасидаги давлат дастурларини ва бошқа дастурларни ишлаб чиқиш ҳамда амалга оширишда иштирок этади;
- коррупция билан боғлиқ жиноятлар бўйича тезкор-қидирув фаолиятини, терговга қадар текширувни, суриштирувни ва дастлабки терговни амалга оширади;
- коррупциянинг ҳолати ва коррупцияга қарши курашиш натижалари тўғрисидаги ахборотни йиғади ҳамда таҳлил қилади, тегишли давлат органларига зарур ахборотни тақдим этади;
- жисмоний ва юридик шахсларнинг коррупция фактларига доир мурожаатларини кўриб чиқади ҳамда уларнинг бузилган ҳуқуқларини тиклаш ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш чораларини кўради;
- аҳоли ўртасида жамиятда ҳуқуқий онгни, ҳуқуқий маданиятни юксалтиришга ва қонунийликни мустақкамлашга қаратилган ҳуқуқий тарғиботга доир фаолиятда иштирок этади;

⁸ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги ПФ-4947-сон Фармони // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - <http://lex.uz>.

- коррупцияга оид ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги статистика маълумотларининг ҳисоби юритилишини ва таҳлил қилинишини таъминлайди;
- коррупцияга оид ҳуқуқбузарликларнинг ўз вақтида олди олинишини, аниқланишини ва уларга чек қўйилишини таъминлашга, уларнинг оқибатларини, шунингдек уларга имкон берувчи сабаблар ва шарт-шароитларни бартараф этишга доир тадбирларни ишлаб чиқади ҳамда амалга оширади;
- коррупцияга қарши курашиш бўйича фаолиятни амалга оширувчи ва унда иштирок этувчи бошқа органлар ҳамда ташкилотлар билан ҳамкорлик қилади;
- коррупцияга қарши курашиш соҳасида халқаро ҳамкорликни амалга оширади.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 27 майдаги ПФ-5729-сон Фармони билан тасдиқланган 2019-2020 йилларда коррупцияга қарши курашиш Давлат дастури ва Коррупцияга қарши курашиш бўйича республика идоралараро комимиссияси раиси томонидан 2019 йил 31 июль кунини тасдиқланган «Коррупцияга қарши курашиш, аҳолининг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтириш, жамиятда коррупцияга нисбатан муросасиз муносабатни шакллантириш бўйича чора-тадбирлар режаси» ҳамда «Ёшларда коррупцияга қарши курашиш, фаол дунёқараш ва мустақкам фуқаролик нуқтаи назарини шакллантириш бўйича чора-тадбирлар режаси» ва Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёти ташкилотининг тавсияларини бажариш бўйича «Йўл ҳартитаси» ишлаб чиқилиб ушбу ҳужжатлар асосида бугунги кунда коррупцияга оид ҳуқуқбузарликларни олдини олиш ва унга қарши курашиш бўйича Ички ишлар органлари томонидан ҳам тизимли ишлар олиб борилмоқда. Хусусан, жамиятда коррупцияга қарши курашиш маданиятини шакллантириш борасида ҳуқуқий тарғибот ишлари мунтазам амалга оширилмоқда.

Жумладан, Ички ишлар вазирлиги Академиясида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 17 февралдаги «Фанлар Академияси фаолияти, илмий-тадқиқот ишларини ташкил этиш, бошқариш ва молиялаштиришни янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-2789-сонли ва 2017 йил 29 ноябрдаги «Ўзбекистон Республикаси Инновацион ривожланиш вазирлигини ташкил этиш тўғрисида»ги ПФ-5264-сон Фармонларига асосан Ички ишлар вазирлиги Академияси ижодий жамоаси томонидан тақдим этилган «Коррупцияга оид ҳуқуқбузарликлар натижасида қабул қилинган қарорларни бекор қилиш ва ўзгартириш ҳамда ушбу ҳуқуқбузарликлар оқибатида етказилган зарарни қоплашнинг ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш» номли амалий тадқиқотлари давлат гранти Ўзбекистон Республикаси Бош вазири, Фан ва технологиялар бўйича Давлат комиссияси раиси томонидан 2017 йил 30 декабрдаги 3-сон баёни билан ПЗ-2017090294-рақам билан тасдиқланган.

Ушбу амалий тадқиқотлар давлат грантини амалга ошириш учун Академия бошлиғининг 2018 йил 11 мартдаги «Давлат илмий-техника дастурлари асосидаги Давлат гранти бўйича вақтинчалик ижодий жамоаси таркибини тасдиқлаш тўғрисида»ги 48-сонли буйруғи тасдиқланган. Лойиҳа мавзуси доирасида ижодий уюшма томонидан илмий тадқиқотлар режа асосида амалга оширилмоқда.

Мазкур турдаги ҳуқуқбузарликларга қарши курашиш, уларни барвақт олдини олиш борасида Ички ишлар органлари томонидан қатор ижобий ишлар амалга

оширилгани билан бирга, айрим камчиликлар мавжуд эканлигини, ҳали қилиниши лозим бўлган амалий ишлар кўплигини ҳам таъкидлаш ўринлидир.

Шу ўринда коррупцияга оид ҳуқуқбузарликларни олдини олиш ва унга қарши курашда Ички ишлар органлари томонидан қуйидаги ишларни мунтазам амалга ошириш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз:

- коррупциянинг келиб чиқиш сабабларини чуқур ва тизимли таҳлил қилиш орқали уларнинг олдини олишни таъминлаш;
- давлат бошқаруви ва ҳокимият идоралари ўртасида профилактик ва тушунтириш ишларини мунтазам равишда олиб бориш;
- манфаатлар тўқнашувини олдини олиш ва бартараф қилиш бўйича доимий назоратни олиб бориш;
- аҳолининг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини янада ошириш, жамиятда коррупцияга нисбатан муросасиз муносабатни кучайтириш мақсадида мунтазам равишда фуқаролик жамияти институтлари, оммавий ахборот воситалари билан ҳамкорликда оммавий ахборот воситалари ва интернет-ресурсларда коррупцияга қарши курашиш бўйича брифинглар, интернет-конференциялар, телевизион кўрсатувлар орқали тарғибот ва ташвиқот ишларини олиб бориш.

Бугунги замон талабларидан келиб чиққан ҳолда таъкидлашимиз лозимки, ҳар бир соҳада коррупцияга оид ҳуқуқбузарликларга имкон яратаётган сабаблар ва шарт-шароитларни таг-томири билан йўқотиш давлат органлари ва ташкилотлари раҳбарларининг биринчи даражадаги муҳим вазифаси бўлмоғи мақсадга мувофиқдир.

Шунингдек, ушбу йўналишдаги ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишда кенг жамоатчилик билан ҳамкорликдаги фаолиятга алоҳида эътибор бериш, жиноий йўллар орқали катта бойлик орттириш, адолатсизликка қарши курашни кучайтириш, ҳар қандай ҳуқуқбузарликларга кескин муросасизликда профилактик чоратадбирларни амалга ошириш лозим. Коррупциянинг олдини олиш борасида мунтазам амалий чораларни амалга ошириш ўзининг ижобий натижасини беради албатта.

Хулоса ўрнида шуни таъкидлашимиз лозимки, коррупцияга қарши курашиш – қонунчилиكنи такомиллаштиришни, коррупциянинг олдини олиш бўйича комплекс чораларни амалга оширишни, иш фаолиятимизни янада демократлаштириш ва либераллаштиришни, инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳимоялашнинг ишончли механизмларини шакллантиришни тақозо этади. Бу эса халқ, тадбиркорлик субъектлари ва давлат органларининг ҳамкорлигини, шаффофлигини ва очиқлигини таъминлаш орқали Ўзбекистонда ҳуқуқий демократик давлат ва кучли фуқаролик жамиятини янада ривожлантирилишига хизмат қилади.